

SUOJELUSKUNTAJÄRJESTÖN AUTONOMIA

Dosentti filosofian tohtori, Kari Selén

Järjestön perustaminen

Suojeluskuntajärjestö perustettiin 1) koska oli suojeluskuntalaisia ja suojeluskuntia, joilla oli halu jatkaa toimintaansa; 2) koska valtiovalta katsoi, että tämän toiminnan tuli olla valvottua ja tuloksia tuottavaa sekä 3) koska Suomelta puuttui reservit. Eli oli osapuolet, jotka löysivät toisensa ja oli kiistaton tarve, joka piti tyydyttää.

Toisen osapuolen, suojeluskuntien edustajat olivat koolla Jyväskylässä 4. - 5.7.1918 keskustelemassa suojeluskuntien tulevaisuudesta. Tapaamista voi pitää suojeluskuntajärjestön perustavana kokouksena, joka puolestaan oli toisen osapuolen, valtiovallan, toimien edellytyksenä.

Jyväskylän kokous pidettiin hetkellä, jolloin vasta itsenäistynyt Suomi vielä haki muotoaan. Lukuisten yhteiskunnallisten elinten toiminta oli hahmottumatta, niin myös maanpuolustuksen. Näin kokouksella ei ollut edellytyksiä lausua mitään täsmällistä suojeluskuntien paikasta ja osuudesta maanpuolustuksessa.

Jyväskylän miehet olivat yksimielisiä siitä, että suojeluskuntien piti olla sotaministerin alaisia, joissain suhteissa myös sotaväen päällikön alaisia. Se tarvitsisi oman hallinnon, josta ei vielä vallinnut selkeää käsitystä. Kokouksen julkilausumassa todettiin suojeluskuntajärjestön käytännön toiminnan johtamisesta: ”Ylimpänä suojeluskuntajärjestön johtajana on sotaministerin luokse sitä varten asetettu esittelijä.” Laajan itsehallinnon, jota on myöhemmin totuttu sanomaan suojeluskuntajärjestön yhdeksi keskeiseksi tunnusmerkiksi, vaatimus ei kuulunut Jyväskylän kokouksen laatimaan tavoiteohjelmaan.¹

Ensimmäinen suojeluskunta-asetus annettiin 2.8.1918. Se antoi suojeluskunnille kovin keveän hallinnon. Paikallisella tasolla hallinnosta vastasi paikallinen päällikkö ja paikallisesikunta. Sen yläpuolella oli suojeluskuntapiiri. Piiriä johti kutsuntapiirin päällikkö, sotakomisario, jolla oli apunaan hallituksen piiriin suojeluskuntatyötä varten nimittämä henkilö. Koko suojeluskuntajärjestön ylipäällikkönä toimi senaatin sota-asiaintoimituskunnan päällikkö.² Järjestelmän erikoinen piirre oli, että suojeluskuntapiirejä yhdistävää operatiivista elintä ei ollut, vaan suojeluskuntajärjestö muodostui erillisistä suojeluskuntapiireistä, jotka olivat suoraan sota-asiaintoimituskunnan päällikön, marraskuusta 1918 alkaen sotaministerin alaisia. Ministerillä oli lukuisia muistakin asioita hoidettavanaan kuin vain suojeluskuntien hyvinvointi.

Asetuksen mukaan suojeluskuntain ”sisäinen järjestys on sotilaallinen”. Kuitenkin asetukseen oli jätetty myös kansalaisjärjestöön viittaava piirre. Ylimpään esikuntaan, piiriesikuntaan kuuluivat sotakomisario puheenjohtajana, tämän apulainen sihteerinä sekä kolme piirin suojeluskuntien vuodeksi kerrallaan valitse-

maa henkilöä. On merkille pantavaa, että esikunnan jäsenet olivat päätöksenteossa tasa-arvoisia, eli luottamusmiehillä oli mahdollisuus äänestää palkatut johtajat kumoon. Sen tehtävät määriteltiin hyvin ylimalkaisesti. Sen tuli pitää ”lähinnä huolta” piirin suojeluskuntien yhteisistä asioista ja toiminnasta sekä hoitaa suojeluskuntapiirin yhteistä omaisuutta. Piiriesikunnan kutsui koolle sotakomissario, toisin sanoen viranomainen, jonka tehtäviin suojeluskunnat kuuluivat vain periferisesti.³ Tällaisena piiriesikunnalla olisi kuitenkin ollut todellistakin valtaa.

Ei ollut yllättävää, että suojeluskuntien toiminta ei kehittynyt suotuisasti heti järjestön perustamisen jälkeisinä kuukausina. Kokonaisuus oli liian hajanainen, eikä yhteiskunnallinen tilannekaan vain muutama kuukausi vapaussodan päättymisen jälkeen ollut otollinen. Järjestö jouduttiin itse asiassa perustamaan uudelleen. Ongelmien erääksi keskeiseksi syyksi nähtiin oman hallinnon, ennen kaikkea johtoelimen puute. Vaihtoehdot olivat esikunta tai collegio. Kutsuntapiirien edustajien Helsingissä 14. - 15.12.1918 pitämä kokous ei kannattanut keskuhallituksen, luottamusmiehistä koostuvan elimen asettamista vastaamaan sotilaallisesta toiminnasta. Toisin sanoen suojeluskuntajärjestö ei voisi olla leimallisesti kansalaisjärjestö, jossa päätökset tehtäisiin sovittamalla erilaisia näkemyksiä yhteen.⁴

Suojeluskuntajärjestöstä annettiin uusi asetus 14.2.1919. Nyt suojeluskunnista tuli oikea järjestö omine keskushallintoineen. Sen muodostivat tasavallan presidentin alainen suojeluskuntain ylipäällikkö ja yliesikunta, jota johtaisi ylipäällikön apulainen. Vielä asetusehdotuksessa esiintyi jonkinlainen suojeluskuntaparlamentti, edustajakokous, joka päättäisi sille käsiteltäviksi jätetyistä asioista. Esitys ei saanut hallituksen hyväksyntää, vaan asetuksessa edustajakokoukselle jätettiin ainoastaan lausuntoja antava rooli.⁵ Näin valtiolta, vaikka se antoikin suojeluskunnille oman keskushallinnon, ei halunnut, että sen itsehallinnosta tulisi liian voimakas. Tasavallan presidentin nimittämästä ylipäälliköstä olisi konfliktitilanteessa helppo päästä eroon, mutta itsenäisistä luottamusmiehistä koostuva ja päätösvaltaa omaava edustajakokous olisi jo hankalampi kiusankappale.

Järjestön hallintokoneistoon kuuluneiden piiriesikuntien jäsenten asema ei muodollisesti muuttunut asetuksesta toiseen, piiriesikunnan asema kylläkin. Nyt siitä tuli piiripäällikköä avustava elin, toisin sanoen sille annetuista asioista keskusteleva herraklubi.⁶ Suojeluskuntajärjestö oli saanut selkeästi sotilaallisen organisaation luonteen. Siitä ei kehittyisi kansalaisjärjestöä, vaikka sillä olikin kymmeniätuhansia jäseniä.

K e n e n v a l t a ?

Suojeluskuntajärjestön perustamisessa ahkeroineet Elmo E. Kailan johtamat Uuden Metsätoimiston miehet eivät nähneet kansalaisjärjestön ja sotilaallisen organisaation välillä sen kummempaa ongelmaa. Metsätoimiston miehille, Kailan järjestölle suojeluskunnilla oli juuri siinä tilanteessa suuri välinearvo, mikä perusteli pragmaattista menettelyä. Heidän tavoitteensa oli Suomen pitäminen valkoisena ja Venäjän uhkan eliminointi heimoveljien asiaa unohtamatta. Asiat

kyllä hoituisivat, kun vain oikeat miehet nimitetään oikeille paikoille. Ryhmä oli mukana valitsemassa ensimmäistä ylipäällikköä. Heidän ehdokkaansa ei kelvannut valtionhoitaja Mannerheimille, jonka oma ehdokas Georg Didrik v. Essen sai paikan. Merkittävää oli, että ylipäällikön valinta tapahtui valtiojohdon ja kentän yhteistyönä. Elmo E. Kaila ryhtyi itse järjestön ylitarkastajaksi. Ainakin Turussa, Porissa, Hämeenlinnassa, Vaasassa, Jyväskylässä, Viipurissa, Kouvolassa, Mikkelissä, Kuopiossa, Joensuussa, Raahessa, Oulussa ja Kemissä piiripäällikkönä oli oikean hengen mies.⁷ Tilanne tosin eli koko ajan, sillä piiripäälliköiden vaihtuvuus oli suurta 1919 - 1921 ja piirejäkin perustettiin lisää. Näin tavoitehakuinen kansalaisjärjestö, jolla oli oma valkoinen ohjelmansa, ja sotilaallisuutta tavoitteleva organisaatio yhtyivät. Valta ei ollut yksinomaan ylipäälliköllä.

Keski-Suomen rykmentin 1. pataljoonan komentajan, majuri Per Zilliacuksen tulo yliesikunnan päälliköksi, asetuksen sanamuodon mukaan suojeluskuntain ylipäällikön apulaiseksi, 1920 lopussa merkitsi muutosta suojeluskuntajärjestön kuvioihin. Ylipäällikön varamieheksi tuli vakinaisesta väestä mies, jolla oli selusta turvattuna ja mahdollisuus palata vakinaisen väen palvelukseen. Rekrytoinnilla oli merkitystä kesän 1921 kiistan⁸ aikana, kun Zilliacuksesta tuli ylipäällikkö kolmen kuukauden ajaksi. Ylipäällikön tehtäviä hoitaessaan esikuntapäällikkö teki itsenäisiä ratkaisuja. Hän liittoutui edustajakokouksen enemmistön kanssa. Irtautuminen jyrkän linjan suojeluskuntamiehistä ilmeisesti maksoi Zilliacukselle ylipäällikön viran. Hän ei enää ollut yhdistävä voima. Olennaista oli, että koneisto otti vallan käsiinsä epäselvässä tilanteessa ja myös piti sen itsellään. Se ei enää päästänyt luottamusmiehiä vaikuttamaan asioiden kulkuun ratkaisevalla tavalla.

Luottamusmiesten merkitys oli ylivoimaisesti suurin juuri kesän 1921 suojeluskuntakriisin aikana. v. Essenin ja Helsingin piiripäällikön Paul v. Gerichin erottamisesta käynnistynyt kiista valtiovallan ja suojeluskuntajärjestön välillä koski keskeisesti suojeluskuntien itsenäisyyttä. Äärimmäinen kysymys, johon haettiin vastausta kuului: "Voiko suojeluskuntajärjestö tietyissä oloissa muodostaa valtion valtiossa?" Oikeistolaisimmat suojeluskunta-aktiivit olivat valmiit vastaamaan myönteisesti. Valtiojohdon vastaus oli ehdottoman kielteinen. Kiistaa käsitellyt edustajakokous ei ollut läheskään yksimielinen. Tärkeää oli, että enemmistö oli valmis lähtemään luottamusmiesten merkitystä vähentävälle linjalle. Se taas merkitsi valtiojohdon näkökannan hyväksymistä. Kiistan muodollinen päätepiste oli everstiluutnantti Lauri Malmbergin nimittäminen suojeluskuntajärjestön ylipäälliköksi syyskuussa 1921. Sen jälkeen koneisto, yliesikunta otti itselleen lopullisesti ratkaisevan vallan. Edustajakokousten aidoille luottamusmiehille jäi vähitellen lähinnä virkamiesjohdon päätökset siunaavan leimasimen asema. Osa edustajakokousten edustajista taas oli piirien toimenhaltijoita, eli ylipäällikön alaisia miehiä. Muutos vei vallan järjestön kehitystä koskevissa asioissa jäsenkunnan ulottumattomiin. Linjan muutos ei välttämättä edellyttänyt henkilöiden vaihtumista. Vanhan "järjestön" miehet muuttuivat "koneiston" miehiksi. Toki on otettava huomioon, että Kailan järjestöä ei enää ollut 1920-luvun puolivälissä ja että luonnollista vaihtuvuutta oli tapahtunut melkoisessa määrin.

Vallan keskittyminen aiheutti kitkaa myös alemmalla tasolla. Turun piiri asetti kyseenalaiseksi yliesikunnan auktoriteetin ja oikeuden puutua suojeluskuntapiirin asioihin. Kärhämässä ei ollut kysymys yksinomaan periaatteesta, vaan keitossa oli mausteina myös kaupungin ja maaseudun vastakkain asettelua, kieli kiistaa, huonoja henkilösuhteita ja väärinkäytöksiäkin. Se, että kiista käytiin juuri Turun ja Helsingin välillä, ei ole ihmeteltävää. Varsinais-Suomessa järjestäytynyt alueellinen suojeluskuntatoiminta oli organisoitu vapaussodan jälkeen jo ennen suojeluskuntajärjestön perustamista. Toisin sanoen piirillä oli edelläkävijänä oma erityinen identiteettinsä ja piiripäälliköllä vahva halu sen säilyttämiseen. Kun yhteistyö piiripäällikön kanssa ei sujunut, yliesikunta joutui turvautumaan koviin otteisiin. Se erotti piiripäällikön kevättalvella 1921 ja määräsi tilalle toisen miehen piirin mielipiteitä kysymättä. Erotetun piiripäällikön kannattajat jatkoivat vastarintaa. Muutama suojeluskunta ilmoitti eroavansa uuden päällikön johtamasta suojeluskuntapiiristä, koska yliesikunta oli kohdellut väärin piiriä ja puuttunut sen omiin asioihin. Yliesikunta joutui taas turvautumaan koviin otteisiin. Se lakkautti niskuroivat suojeluskunnat, jotka pian korvautuivat uusilla keskusjohtoa kunnioittavilla suojeluskunnilla.⁹ Näiden tapahtumien jälkeen suojeluskuntajärjestö oli kiitettävän yhtenäinen ja yliesikunnan valvonnassa.

Muutos oli tapahtunut jokseenkin tuskattomasti lukuunottamatta Turun piirin ongelmia. Toki kipakoitakin mielipiteitä esitettiin ja joissakin toiminnasta sivuun jättäytymisessä voi aistia poliittiseen kannanoton. Suojeluskuntajärjestö ei enää ollut sama kuin 1919 - 1921. Mikään ei kuitenkaan viittaa siihen, että suojeluskuntajärjestön piiritaso olisi siivottu tietoisesti, vaan kysymys oli Malmbergin sotilaallisen koulutuksen ensiarvoisuutta korostaneesta linjasta johtuneesta luonnollisesta kehityksestä.

Malmberg määritteli hänkin kantansa luottamusmiehiin. Hän ei ymmärtänyt moitetta, jonka mukaan Helsingissä pidettäviin kokouksiin edustajia valittaessa turvauduttiin myös järjestön toimihenkilöihin. Malmbergin mielestä juuri he tunsivat järjestön asiat parhaiten. Heitä tarvittiin, ”sillä on mahdotonta ajatellakaan näin laajan ja vaativan järjestön toimintaa yksinomaan vapaaehtoisten avulla”. Malmbergin mielestä oli vain luonnollista, että parhaiten asioihin vihkiytyneet valittiin piiriensä edustajiksi. Virka-asemista johtuneet alistussuhteet eivät olleet hänelle ongelma, olivathan kaikki suojeluskuntalaiset ylipäällikön alaisia.¹⁰

Vallan keskittyminen yliesikuntaan aiheutti sanailua eduskunnassakin. Maa-laisliitosta arvosteltiin joulukuussa 1926 järjestön johdon liian voimakasta asemaa luottamusmiehiin nähden. Edustajakokoukselle kuulemma annettiin yksipuolisia selostuksia ja jo valmiita asioita päätettäviksi. Luottamusmiehiä olisi painostettukin hyväksymään mukisematta heille esitetyt asiat.¹¹ Moitteet olivat ainutkertaiset ja perustuivat osittain asioiden puutteelliseen tunte-mukseen. Kuitenkin asian esille tulo eduskunnassa osoitti, ettei jäsenkunnan menetettyä valtaa, joka ei koskaan ollut ollut suuri, koskeva havainto ollut aivan tuskaton. Samaan viittaa myös Helsingin piirin edustajan edustajakouksen pöytäkirjaan lokakuussa 1925 merkityttämä toivomus, että kokous-ten ohjelma vastedes annettaisiin kirjallisena etukäteen.¹² Oli kohtuullista,

että edustajat saisivat jo ennen kokousta tietää, minkä vuoksi he olivat lähdössä matkaan.

Jäsenten oikeuksien ja vaikutusvallan puoltamisella oli edusmiehensä. Heistä ensimmäinen oli Kai Donner. Hänen esityksiään on helppo tarkastella suojeluskuntaopposition toimina Malmbergia ja Zilliacusta vastaan. Mutta ne sisältävät myös toisen linjan. Donneria näkyy koko ajan askarruttaneen kysymys: Onko jäsenistöllä mahdollisuutta vaikuttaa järjestönsä kehityslinjoihin? Onko vain yliesikunnan mahdollisena pitämä mahdollista? Hän kävi viimeiset taistelunsa tämän periaatteen puolesta vastustaessaan suojeluskuntajärjestön johdon haluaman kaltaista suojeluskuntalakia syksyllä 1926. Hän ei ollut yksin, mutta joukot olivat pahasti harventunut. Tukea tuli oikeastaan vain Helsingin piiriltä. Donner näki aivan oikein, että jatkuvat samansuuntaiset muutokset koskivat suojeluskuntajärjestön vapaaehtoisuuden ja autonomian luonnetta sekä merkitsivät etäännytmistä hänen vanhoista suojeluskuntien itsenäisyyttä korostaneista ihanteistaan, joilla toki oli muitakin kannattajia.¹³ Kehitys oli vääjäämättömästi vienyttä siihen, että piirien edustajat pitivät sotilaallisesti johdettua suojeluskuntajärjestöä kansalaisjärjestöä parempana ja tehtäviensä toteuttamisessa tehokkaampana. Valtiovaltakin oli edellyttänyt tämänsuuntaista kehitystä jo kesällä 1921.

Kehitys ei pahemmin näkynyt edustajakokousten osallistujien joukossa. Kokouksiin tuli nelisenkymmentä edustajaa. Alkuvuosina oli tavanomaista, että puolet heistä oli järjestön toimenhaltijoita. Mukana olleiden luottamusmiesten vaihtuvuus oli suuri. Suurin osa oli vain kerran tai kahdesti mukana olleita. Kymmenen kokouksen rajan saavutti vain kahdeksan miestä. Siihenkin lukumäärään oli mahdollista päästä kahden vuoden kokouksilla. Suojeluskunta-asetusta talvella 1928 sorvanneessa vuosikokouksessa oli myös koko joukko vähän käytettyjä voimia. Heille avautui entistä enemmän tilaa, kun vain puolet piireistä oli lähettänyt piiripäällikönsä matkaan.¹⁴ Asiantuntevien toimenhaltijoiden osallistuminen ei enää ollut välttämättömyys edes järjestön johdon tukijoina. Suojeluskuntalain myötä eri osapuolten asemat oli määritelty niin tarkoin, että oli turha käydä enää keskustelua vallan sijainnista järjestössä.

Itsehallintoon liittynyt valta ei kuinkaan ollut kadonnut minnekään. Itse asia-ssa tapahtui hyvin luonteva kahtiajako. Sotilaallisen korostaminen johti koko järjestön luonnetta ja toimintalinjoja koskevan vallan keskittämiseen järjestön johon, jolla oli tuntuma ympäröivän yhteiskunnan kehitykseen ja sen maanpuolustukselle asettamiin odotuksiin. Sotilaallisista asioista ei parlamenteerattu. Ne kuuluivat keskusjohdolle, yliesikunnalle, joka valvoi huolella piirien toimintaa. Järjestön kannalta ensiarvoisen tärkeä valta säilyi siellä, missä se oli ollutkin - perustason suojeluskunnissa. Suojeluskunnat hoitivat omia asioitaan itsenäisesti. Yksityinen suojeluskuntalainen päätti suvereenisti omasta osallistumisestaan. Hän sovelsi itsehallintoa oman vapaa-aikansa käyttöön. Sama tapahtui hänen oman suojeluskuntansa tasolla. Sekin otti huomioon ympäristönsä ja sen, mikä siihen sopi. Useimmat sen hoitamat asiat olivat sellaisia, ettei niitä olisi voitu hoitaa piiriesikunnassa, yliesikunnasta puhumattakaan. Mitä ylemmäksi hierarkiassa mentiin, sitä vähemmän vapaaehtoisuutta löytyi. Yliesikunta oli jo monin sään-

nöksin kahlehdittu virasto, jonka liikkumavara oli hyvin pieni. Nimenomaan perustason itsenäisyys omien asioiden hoitamisessa ja vapaaehtoinen mukana olo oikeuttavat puhumaan suojeluskuntajärjestöstä vapaaehtoisjärjestönä.

Suojeluskuntien luottamusta nauttivat johtomiehet

Suojeluskuntiin on totuttu liittämään ajatus, että johtajan on nautittava joukkojensa luottamusta. Ajan mittaan sen toteamisesta annettiin selvät säädökset. Aste, jonka kohdalla viranhaltijan luottamusta ei virantäytön yhteydessä säännönmukaisesti koskaan mitattu, oli järjestön ylipäällikön, sittemmin päällikön vakanssi. Ensimmäiset päälliköthän olivat sota-asiantoimituskunnan, sittemmin ministeriön päälliköitä, joiden tuli nauttia eduskunnan luottamusta. Se oli ensiarvoisen tärkeää, ei se mitä suojeluskuntalaiset heistä ajattelivat. Toiseen, helmikuussa 1919 annettuun asetukseen ei siihenkään sisällynyt mainintaa, että ylipäällikön tulisi nauttia järjestön luottamusta. Neuvotellessaan Metsätoimiston miesten kanssa Mannerheim ilmoitti, ettei ylipäälliköksi nimitetä miestä, jota Kaila ja hänen yhteistyökumppaninsa eivät hyväksy. Periaate tuli hyvin tunnetuksi, ja se vaikutti jo ennen kuin siitä säädettiin asetuksessa. Malmbergin kohdalla riitti tieto, että häntä ei vastustettu. Kun edustajakokous keskusteli toisen asian yhteydessä Malmbergista, se ei tiennyt, että pöytäkirjan ulkopuolella pidettyjä puheenvuoroja tulnaisiin käyttämään eräänä perusteluna Malmbergin nimittämiseksi. Hänet nimitettiin virkaan samanaikaisesti uuden asetuksen antamisen kanssa, mutta vielä vanhan asetuksen ollessa voimassa. Lait ja asetuksethan astuvat voimaan vasta niiden julkaisemisen jälkeen.

Sama epämääräisyys koski vuoden 1921 asetuksen voimaantuloon asti piiripäälliköitä. Asetuksessa todettiin selkeästi, että piiripäälliköksi tarjolla olleista henkilöistä tuli hankkia piiriesikunnan lausunto. Nimittävä viranomainen ei muodollisesti ollut sidottu lausuntoon, käytännössä kylläkin. Epätoivotun henkilön nimittäminen piiripäälliköksi olisi melkoisella varmuudella haitannut piirin toimintaa. Tämän asetuksen mukaan piiripäällikön tuli vastaavasti kuulla paikallisesikuntaa ennen paikallispäällikön nimittämistä.

Suojeluskuntajärjestön vakinaistamisen yhteydessä 1927 - 1928 annetussa laissa ja asetuksessa hieman täsmennettiin luottamuksen nauttimiseen kohdistuvia määräyksiä. Suojeluskuntain päällikön, yliesikunnan esikuntapäällikön ja osastopäällikköjen tuli nauttia suojeluskuntain luottamusta. Piiripäällikköä nimitettäessä tuli kuulla valittua piiriesikuntaan. Paikallispäällikö nimitettiin suojeluskunnan ehdotuksen pohjalta. Käytännössä tällainen kuulemismenettely ulottui laajemmalle kuin mitä asetus edellytti. Aluepäälliköidenkin, jotka olivat piiriesikuntaan kuuluvia tiettyä suojeluskuntaa tai tiettyjä suojeluskuntia varten palkattuja sotilaallisia ohjaajia, nimitysten yhteydessä kysyttiin alueen suojeluskuntien mielipidettä.¹⁵ Sinänsä aluepäällikköinstituutio oli oiva ratkaisu vapaaehtoisjärjestöön. Sen avulla sotilaallinen toiminta saatiin ammattitaitoiseen ohjaukseen puuttumatta suojeluskunnan osittaisesta järjestöluonteesta johtuneeseen itsehallinnolliseen omaan elämään. Näin suojeluskuntajärjestöön oli rakennettu menettely, joka an-

toi suojeluskunnille *veto*-oikeuden henkilökysymyksissä ja mahdollisuuden torjua epäsuotavan henkilön nimittäminen piiri- tai aluepäälliköksi. Sama koski myös yliesikunnan tärkeimpiä viranhaltijoita, mutta he taas eivät olleet samalla tavalla kosketuksissa perustason suojeluskuntatyön kanssa kuin piiri- ja aluepäälliköt.

Luottamuksen vaatimus ei ollut yksisuuntainen. Myös johdon piti voida luottaa paikallisen tason toimijoihin. Tämän vuoksi paikalliset suojeluskunnat eivät saaneet valita itselleen vapaasti paikallispäällikköä, vaan sen nimittäminen kuului piiripäällikölle. Samoin paikallisesikunnan vaalin tulos tuli alistaa piiripäällikön hyväksyttäväksi. Se lienee ollut lähinnä muodollisuus, mutta hylkäämiseenkin on turvauduttu.¹⁶ Menettelyn harvinaisuuteen viittaa siitä kertovien lähteiden puute. Valitun jäsenen hylkääminen olisi ollut paikallisyhteisössä niin suurta huomiota herättänyt tapaus, että valitun, mutta hylätyn olisi ollut melkein pakko jo maineensa vuoksi valittaa piiripäällikön ratkaisusta yliesikuntaan. Piiritason kontrollille oli hyvät perusteet. Se tarvitsi instrumentin, jolla se pystyisi estämään hankalasti hoidettavien suojeluskuntien muodostumisen ja varmistamaan, että kaikki suojeluskunnat pysyivät samassa ruodussa. Turun piirin tapahtumat 1920-luvun alussa osoittivat, että ongelmakohtia saattoi syntyä. Lisäksi piiritasolla saattoi olla sellaisia esikunnan jäseniä koskevia luotettavuustietoja, joita paikallisilla valitsijoilla ei ollut käytettävissään.

Malmbergilla oli valittavanaan erilaisia johtamiskulttuureita. Suitsien pitäminen tiukkana olisi ollut toinen ääripää. Sen olisi vaatinut johtajalta paljon ja ollut raskasta. Se ei sopinut Malmbergille. Vaikka hän halusikin pitää suurissa kysymyksissä vallan itsellään ja yliesikunnalla, hän ei halunnut rajoittaa perustason liikkumavapautta. Nykyterminologiaa käyttäen hänen tavoitteenaan oli itseohjautuva suojeluskunta, joka hakee annettujen ohjeiden ja rajoitusten puitteissa itselleen sopivat toimintatavat. Ohjaukset välineinä olivat tarkastukset, suuremmat manööverit ja kilpailut, eli vertailun mahdollistavat tilaisuudet, sekä ohjesääntöjä jotensakin kunnioittava muu toiminta. Tällainen tilanne jätti paikallisille suojeluskunnille riittävästi liikkumavaraa oman identiteetin luomiselle.

Itsehallinnon ja liikkumavapauden rajat

Vallankäytön keskittäminen oli olennaisesti suojeluskuntajärjestön sisäinen ongelma, jonka ratkaisemista säädökset antava yhteiskunta auttoi ja ohjaili. Sen sijaan toimivallan rajat, mitkä asiat olisivat suojeluskuntajärjestön sisäisiä, eivät enää olleet suojeluskuntajärjestön sisäinen asia. Asetus ei antanut järjestölle viranomaistehtäviä. Sen tehtävänä oli edistää hallituksen ohjeiden mukaisesti kansan puolustuskuntoisuutta sekä turvata laillista yhteiskuntajärjestystä - vapaaehtoisuuden pohjalta.

Kuinka pitkälle mennä, oli suojeluskunnille ongelma toiminnan alkuvuosina. Haluja reviiirin laajentamiseen esiintyi monella tasolla. Tästä esimerkeiksi sopivat ampumarjoitusten järjestäminen kirkonmenojen aikana tai hälytysharjoitusten järjestäminen siitä muilta kysymättä. Toimintaympäristö osoitti pian, että sen mielipiteet oli otettava huomioon ja toiminta sopeutettava luonnolliseksi osaksi

sen elämää.¹⁷ Suojeluskunnat havittelivat itselleen myös viranomaistehtäviä järjestyksenpidon ja asehallinnon alueella. Sen pyrkimyksen eivät johtaneet mihinkään.¹⁸ Päädyttiin tilanteeseen, jossa valtiovallan oli pakko 1921 suojeluskuntajärjestön kriisin yhteydessä määritellä suojeluskuntien itsenäisyyden rajat. Konflikti oli luonnollinen asia kun ottaa huomioon, kuinka luonnosmaisesti suojeluskuntien liikkuma-ala oli perustamisen yhteydessä määritelty ja kun ottaa huomioon, että suomalainen yhteiskunta vasta haki muotoaan. Olisi ollut omituista, mikäli järjestö ei niissä olosuhteissa olisi lähtenyt kokeilemaan autonomiansa ulottuvuuksia.

Järjestö sai tyytyä pyynnöstä virka-apua antavan rooliin. Viipurin piiripäällikkö valittikin, että virka-aputehtäviä tarjottiin niin avokätisesti, että sotilaallinen toiminta uhkasi syrjäytyä.¹⁹ Virka-apua saivat pyytää vain järjestysviranomaiset ja sen antaminen tapahtui järjestysviranomaisten alaisuudessa. Mutta suojeluskuntien antama apu ei jäänyt siihen, vaan se oli valjastettu antamaan muutakin virkaavun luonteista tukea valtakunnan turvallisuudesta vastaavan koneiston osana. Kutsuntalaitokselle annettu apu, laajamittainen lausuntojen antaminen, rasitti ja puolustuslaitokselle sotilaskohteiden vartioinnissa annettu apu otti sekini voimille.

Valtionhallinnossa sotaväki, puolustuslaitos oli suojeluskuntajärjestön autonomian suurin koetinkivi ja ongelma. Suojeluskuntajärjestöä perustettaessa ajatus sen toimimisesta vakinaisen väen reservinä ja vapaaehtoisuus olivat olleet määräävinä, mikä näkyi annetuista asetuksista. Mutta niin ei tarvinnut olla haamaan ikuisuuteen. Suuri kysymys Suomen tulevasta puolustuslaitosjärjestelmästä, eli asevelvollisuuslaista oli vielä avoinna. Kesällä 1919 sotaministeriössä kaavailtiin suojeluskunnille erityisasemaa. Vain suojeluskuntalaiset pääsisivät palvelemaan erikoisaselajeihin, minkä avulla palvelusaikaa olisi mahdollista lyhentää. Toisin sanoen tuleva järjestelmä olisi osittain riippuvainen suojeluskuntajärjestöstä. Valtioneuvoston helmikuussa 1919 asettama asevelvollisuuslakikomitea asetti alkukesästä alakomitean pohtimaan suojeluskuntien roolia tulevassa puolustusjärjestelmässä.

Alakomitea totesi, ettei sotaministeriön ehdotus voinut toteutua. Suojeluskuntiin liittyi niin monia epävarmuustekijöitä. Alakomiteassa jopa epäiltiin, että suojeluskunnat olisivat vain ylimenokauden ilmiö ja että ne lakkaisivat olojen normalisoiduttua. Sama ajatus eli muutaman vuoden muuallakin porvarillisissa piireissä. Jotta suojeluskuntia olisi mahdollisuus käyttää puolustusjärjestelmän rakenteellisena osana, niiden asemaa pitäisi vahvistaa, esimerkiksi tekemällä niiden jäsenyys pakolliseksi, niin paljon, etteivät ne enää olisi suojeluskuntia vaan jonkinlainen kansanmiliisi. Alakomitea ei pitänyt hyvänä vapaaehtoisuuteen perustuvien suojeluskuntien uhraamista. Sen looginen johtopäätös olikin, että asevelvollisuuslaki oli suunniteltava sellaiseksi, että se toimisi riippumatta ”siitä, löytyisikö maassa suojeluskuntia vai ei”.²⁰

Alakomitean kanta ei suinkaan merkinnyt kielteistä suhtautumista suojeluskuntiin. Se esitti lukuisia keinoja, joilla suojeluskuntia voitaisiin vahvistaa. Suojeluskuntalaisille esitettiin lyhyempää palvelusaikaa, mikä oli korkealla suojeluskuntajärjestön toivomuslistassa. Asevelvollisuuslakikomitea sai mietintönsä

valmiiksi joulun alla 1920. Yksikään alakomitean esittämä suojeluskuntiin tai suojeluskuntalaisuuteen liittyvä ehdotus ollut päässyt mukaan. Komitea ei esittänyt muutosta suojeluskuntajärjestön asemaan, ei edes paljastanut, että asiaa oli harkittu.²¹ Suojeluskuntajärjestössä tiedettiin, mitä sille oli esitetty ja mitä vaille se oli jäänyt!

Sotaväki nousi maanpuolustuksen kentässä keskeiseen asemaan. Tärkein vi-
ranhaltija oli sotaväen päällikkö, vaikka yleisesikunnan päällikkö olikin muodol-
lisesti samalla tasolla, mutta presidentti saattoi alistaa hänet sotaväen päällikölle.
Se sijaan suojeluskuntien ylipäällikkö ei lainkaan ollut asetuksen tarkoittamassa
merkityksessä sotilaallinen komento- ja hallintoviranomainen.²² Hän oli valtion-
apua nauttivan vapaaehtoisjärjestön johtaja, jonka toimenkuva, valta ja vastuu
odottivat vielä muotoutumistaan.

Suojeluskuntajärjestön johdossa ei oltu tyytyväisiä järjestön osalle langennee-
seen lapsipuolen asemaan. Tyytymättömyys oli käännettävä myönteiseksi tavoit-
teeksi. Sellainen oli vakinaisen sotaväen ja suojeluskuntien yhteistoiminnan edis-
täminen. Se oli nimenomaan suojeluskuntajärjestön tavoite. Sotaväen kannalta
asia ei ollut yhtä tärkeä. Maassamme vallitsi kaksi sotilaallista kulttuuria, jotka
olivat alkuvaiheessa niin kaukana toisistaan, että jotain piti tehdä.²³ Vasta ase-
velvollisuuslain valmisteleminen eduskunnassa 1921 - 1922 loi luonteavat edelly-
tyksen maanpuolustuksen eri osien keskisten suhteiden tarkastelulle.

”Suojeluskuntalaisen Lehti” haastatteli Lauri Malmbergia syyskuussa 1922
tämän vuoden jatkuneen ylipäällikkyyden johdosta. Kahdeksanteen kysymykseen,
joka koski suojeluskuntien ja armeijan suhdetta, ylipäällikkö vastasi avoimesti:
”Armeijan ja suojeluskuntain välillä on olemassa vielä juopa, mutta kehityksen
on annettava kulkea siihen suuntaan, että ne lähenevät toisiaan ja organisesti
yhtyvät.”²⁴ Malmberg ei selittänyt, mitä hän tarkoitti vakinaisen väen ja suoje-
luskuntien elimellisellä yhtymisellä - vai oliko vastaus vain huonosti harkittu lip-
sahdus? Mikäli Malmbergin lausuman haluttiin toteutuvan, se olisi edellyttänyt
olennaisia muutoksia niin suojeluskunnissa kuin vakinaisessa väessäkin.

Puolustusministeri asetti yliesikunnan aloitteesta marraskuun loppupuolella
1922 komitean käsittelemään puolustuslaitoksen ja suojeluskuntajärjestön väli-
siä suhteita. Komitea korosti molemminpuolisen informaation merkitystä. Suo-
jeluskuntien antaman koulutuksen tuli ehdottomasti olla yhdenmukaista vakinai-
sen väen antaman koulutuksen kanssa, jotta järjestö voisi täyttää tehtävänsä ar-
meijan tukioorganisaationa. Komitea teki joitakin ehdotuksia, mutta kiersi todelli-
set ongelmat. Sen esitykset olivat helppoja, sellaisia, joihin kaikki osapuolet voi-
sivat suostua ja joiden toteuttaminen ei muuttaisi vakinaisen väen ja suojelus-
kuntajärjestön välistä suhdetta. Suojeluskuntajärjestöllä oli haluja laajentaa toi-
mivaltaansa. Se oli valmis ottamaan kutsunnat hoitaakseen, mitä puolustusmi-
nisteri piti mahdollomana ajatuksena.²⁵

Suojeluskuntajärjestö ryhtyi syksyllä 1923 ajamaan kolmen kuukauden kun-
toisuusloman myöntämistä tietyn tason saavuttaneille suojeluskuntalaisille, toi-
sin sanoen heidän varusmiespalveluksensa lyhentämistä alokasajasta vapautta-
malla. Yritys poikkesi aikaisemmista järjestön aseman kohentamisyrittäyksistä, jotka

oli tehty yhdessä puolustuslaitoksen kanssa. Nyt suojeluskuntajärjestö oli asialla yksin. Se katsoi, että valtion velvollisuus oli edistää suojeluskuntien työtä laillisen yhteiskuntajärjestyksen tukijana ja sotilaallisena kouluttajana. Kolmen kuu-kauden kuntoisuusloma olisi hyvä tukitoimenpide, joka lisäisi kiinnostusta suojeluskuntia kohtaan. Asia ei edennyt lainkaan suojeluskuntajärjestön toivomaan tapaan. Yrityksen lopputulos, joka ei vastannut suojeluskuntien toiveita osoitti sen mielestä, ettei tavoiteltua yhteistoimintaa, ”johon suojeluskuntajärjestö aina on pyrkinyt” ei ollut saavutettu.²⁶

Kaskessa oli koko ajan ollut paha kanto, puolustuslaitos. Siellä nähtiin paljonkin esteitä moiselle järjestelylle. Se hankaloittaisi käytännön työskentelyä vakinaisessa väessä, muun muassa eriaikaisen palvelukseen astumisen vuoksi. Miten helpotusta haluavien suojeluskuntalaisten ansiot tutkittaisiin? Suojeluskuntien antama koulutuskin oli niin erilaista. Niissä annettiin vain jalkaväkikoulutusta, joten muihin aselajeihin pyrkivät eivät voisi päästä edusta osallisiksi. Lyhemmän palvelusajan mahdollisuus vetäisi suojeluskuntiin kaikenlaisia yrittäjiä ja niin edelleen.²⁷ Mistä oikein oli kysymys? Käynnissä oli valtataistelu. Suojeluskuntajärjestö yritti yksinkertaisesti tunkeutua puolustuslaitoksen reviirille. Toivottu pykälänmuutos olisi merkinnyt mahdollisuutta suorittaa osa lakisääteistä varusmiespalvelusta suojeluskunnissa. Se taas olisi vahvistanut suojeluskuntajärjestön asemaa ja laajentanut sen toimintakenttää samalla antaen yliesikunnalle puhevaltaa siihen asti yksin puolustuslaitokselle kuuluneissa järjestelyissä. Reviirikiistan olemassaolon osoittaa sekin, että suojeluskuntajärjestö, sen jälkeen kun hallitus oli tehnyt järjestön mielestä huonon päätöksen, vei asian eduskuntakäsittelyyn keväällä 1924 suopeasti suhtautuneiden kansanedustajien välityksellä, vaikka se hyvin tiesi vakinaisen väen vastustavan järjestelyä. Asia viipyi eduskunnassa pitkään ja ratkesi lopulta syksyllä 1927 suojeluskuntien tappioksi.²⁸

Suojeluskuntajärjestö ei onnistunut laajentamaan autonomiansa piiriä, ei myöskään hankkimaan itselleen merkittäviä viranomaistehtäviä. Puolustuslaitos oli tiellä. Se halusi pitää suojeluskunnat vain vapaaehtoisjärjestönä. Suojeluskuntajärjestön suhtautumisessa vakinaiseen väkeen voi aistia pikkuveljen alemmuudentunnetta. Yliesikunnassa laadittiin suojeluskuntalehdistöä varten 1924 - 1925 muutamia kirjoituksia, joissa käsiteltiin suojeluskuntien ja armeijan suhteita. Kirjoituksissa ei moitittu mitään nimenomaista tahoa, mutta kirjoitukset itsessään osoittivat, että jokin hiersi. Jo suojeluskunta-asetus edellytti yhteistoimintaa vakinaisen väen kanssa. Kuitenkaan sitä ei ollut tarpeeksi. Ehkä suojeluskunnat olivat niin ujoja, vaatimattomia, ettei niiden ymmärretty haluavan yhteistoimintaa. Suojeluskunnissa saatettiin pelättiin, että vakinaisessa väessä väheksytään niiden sotilaallista merkitystä. Osapuolet eivät tunteneet toisiaan tarpeeksi hyvin. Mitä suojeluskuntajärjestö oikein halusi, ei käy ilmi teksteistä. Mutta lopultakin, kun suojeluskunnissa puhuttiin tehostetusta yhteistoiminnasta, sillä ei tarkoitettu tehostettua yhteistoimintaa, vaan suojeluskuntajärjestön reviirin laajentamista ja statuksen nostamista. Sillä pitäisi olla oikeudet, jotka vastaisivat sille asetettuja velvoitteita ja odotuksia. Suojeluskuntajärjestö antoi korean kuvan itsestään. Se oli niin tehokas maanpuolustuksen osa, ”että sotatapaüksessa ei ilman suojeluskuntia voitaisi tulla toimeen”.

Se oli vakinaisella kannalla oleva armeijan vapaaehtoinen osa, puolustuslaitoksen toinen puoli. Järjestö yritti pitää lippuaan todella korkealla.²⁹

Suojeluskuntalaki 1927 ei muuttanut mitenkään puolustuslaitoksen ja suoje-luskuntien välistä suhdetta. Järjestö sai nyt lakiin kirjoitetun tunnustuksen, että se "kuluu osana tasavallan sotavoimaan". Suojeluskunnat oli alkuaankin perus-tettu sotavoiman osaksi, joten lain maininta vain vahvisti vuosia vallinneen tilan-teen. Asetus kyllä viittasi puolustusvalmiuden kehittämiseen liittyviin tehtäviin, joita tehdessään järjestön tuli seurata puolustuslaitoksen ja puolustusministeriön ohjeita. Puolustuslaitos säilyi maanpuolustuksen keskeisenä elementtinä. Järjes-tön autonomian piiriin jäivät sen vanhat tehtävät, vapaaehtoistoiminta ja sen hal-lintopalveluista huolehtiminen. Loppujen lopuksi suojeluskuntajärjestön johdol-la ei ollut todellista aihetta valittaa järjestönsä asemaa ja arvostusta. Koko ei-sosialistinen Suomi oli sen takana ja itse tasavallan presidentti valvoi huolella, ettei järjestöä vahingoittavia päätöksiä päästy tekemään.

Statukseen ja autonomiaan liittyvät ongelmat olivat suojeluskuntajärjestön joh-don ja osittain piiriesikuntienkin ongelmia. Toiminnan tasolla niitä tuskin on esiin-tyntynyt. Yksittäisellä suojeluskunnalla oli tarvittava autonomia, liikkumavapaus niin puolustuslaitokseen, jonka yksiköitä oli lopultakin vain muutamilla paikkakun-nilla, kuin yliesikuntaankin nähden. Vapailta miehiltä oli liikkumavaraa järjestää toimintansa tarkoituksenmukaisesti, kunhan annetut ohjeet pidettiin kunniaassa. Suojeluskuntiin liittyi koko ajan myös yhdistyksen luonnetta. Ne olivat hankki-neet lahjoituksia ja järjestäneet talkoita, minkä tuloksena jokseenkin jokaisella suojeluskunnalla oli yksityistä omaisuutta. Sen hoitaminen ja käytöstä päättämi-nen oli omistajien asia. Siihen tarvittiin itsehallintoa ja sen vapaasti harkittua käyttöä perustasolla, ympäristössä, jossa omaisuus sijaitsi. Lisäksi sotilaallisen toiminnankin järjestely edellytti paikallisyhteisön ominaispiirteitten ja elämän-rytmin huomioon ottamista.

Sotaväen päällikkö Aarne Sihvo yritti suojeluskuntajärjestön vakainaistamisen yhteydessä saada sen alistetuksi puolustuslaitokselle, mutta siihen ei suostuttu. Ta-savallan presidenttikin, innokas suojeluskuntalainen Lauri Kristian Relander otti esitykseen ehdottoman kielteisen kannan. Sihvon yritystä on pidetty osoituksena hänen vallanhalustaan, tavoitteestaan olla ainoana kukkona tunkiolla.³⁰ Selitys on liian yksinkertainen ja vaatii rinnalleen muitakin kuin vain henkilöön liittyviä pe-rusteita. Sihvo tiesi hyvin Jyväskylän kokouksen tavoitteet. Niiden joukossa oli suojeluskuntien alisteinen asema puolustuslaitokseen nähden. Hän oli istunut kah-dessakin komiteassa, asevelvollisuuslakikomitean alakomiteassa ja P. E. Svinhuf-vudin johdolla kesällä 1921 työskennelleessä komiteassa, jotka olivat pohtineet suojeluskuntajärjestön asemaa. Kumpikin komitea oli korostanut suojeluskuntien saumatonta integroimista puolustusjärjestelmään ja puolustuslaitoksen ensisijaisuut-ta. Lisäksi Sihvo oli joutunut todistamaan suojeluskuntajärjestön yrityksen tunkeu-tua vakinaisen väen reviiirille. Näin hänellä oli asiallisiakin perusteluita tavoitteel-leen. Sihvon heikkoutena oli, ettei hän ottanut huomioon jo tapahtunutta kehitystä. Suojeluskuntajärjestöstä oli vuosikymmenen mittaan kehittynyt järjestö, jolla oli oma toimiva autonomiansa. Näin Sihvo itse asiassa tavoitteli kehityksen pyörän

kääntämistä taaksepäin. Sillä taas olisi ollut kielteisiä vaikutuksia vapaaehtoisuuteen, joka oli suojeluskuntajärjestön tärkein käyttövoima.

Maailmansodan vuodet

Suojeluskuntajärjestön itsehallinto säilyi vapaaehtoistoiminnassa periaatteensa muuttumattomana koko 1930-luvun. Vuosina 1927 - 1928 tehty hienosäätö kesti. Sen sijaan autonomian voidaan sanoen hieman kaventuneen. Keväällä 1934 voimaan astunut uusi liikekannallepanojärjestelmä, aluejärjestelmä valjasti suojeluskuntajärjestön avustamaan sen toteuttamisessa. Se lisäsi suojeluskunnalle kuuluvien, mutta sen päätösvallan ulkopuolella olevien tehtävien määrää. Samalla se integroi suojeluskuntajärjestön entistä tiiviimmin puolustuslaitokseen. On syytä korostaa, ettei suojeluskuntajärjestö ollut liikekannallepanon toteuttava elin, vaan sen toteuttamisessa avustava elin³¹.

Liikekannallepano, YH, jonka toteuttamisessa suojeluskunnilla oli oma osuutensa, merkitsi syvällisintä muutosta suojeluskuntien siihenastisessa historiassa. Ei ole liioiteltua puhua jopa vanhan suojeluskuntajärjestön lakkaamisesta. YH:n myötä sijoitetut suojeluskuntalaiset muuttuivat reserviläisiksi, jotka lähtivät heille varattuihin sodanajan tehtäviin. Yliesikunta muuttui kotijoukkojen esikunnaksi ja Lauri Malmbergista tuli kotijoukkojen päällikkö. Vapaaehtoisjärjestö oli muuttunut puolustusvoimien komentajan, sittemmin ylipäällikön alaiseksi puolustusvoimien osaksi, joka toteutti sille annettuja tehtäviä.³² Muutos ei merkinnyt vapaaehtoistoiminnan lakkaamista. Lukuisat sijoittamattomat suojeluskuntalaiset hoitivat vapaaehtoisina erilaisia kotirintaman tehtäviä ja järjestön nuorisokoulutus jatkui intensiivisenä. Mutta suojeluskuntajärjestön luonne oli muuttunut. Viranomaistehtävät olivat muuttuneet tärkeimmiksi. Niissä oloissa kysymys itsehallinnosta ja autonomian rajoista oli tullut toissijaiseksi, vaikka Malmberg vaikkutellikin toista epäilevien rauhoittamiseksi.³³ Toisaalta, ei hän voinut tietää, mitä tulevaisuus toisi tullessaan.

Suojeluskunnista annettiin uusi asetus helmikuussa 1941. Se merkitsi suuria muutoksia vanhaan. Jatkossa ”maan vapaaehtoiseen sotavoimaan liittyneet Suomen miehet muodostavat kaikkien yhteiskunta- ja kansanluokkien yhteisen vapaaehtoisen maanpuolustusjärjestön”. Järjestöä muokattiin yhtenäisen, jakamattoman kansan järjestöksi. Siihen asti se oli kiistatta ollut yhteiskuntaa jakava vuoden 1918 valkoisten veteraanien järjestö, vaikka vuoden 1918 miesten osuus olikin vuosien mittaan ohentunut sukupolvenvaihdoksen myötä. Vaikka asetus säilytti vanhat vapaaehtoistoiminnat, se merkitsi entistä tiukempaa integroimista puolustusvoimiin. Virkoihin asetettiin entistä tarkemmat pätevyysvaatimukset, mikä merkitsi, että uusiin ylempiin virkoihin voitiin rekrytoida lähinnä vain puolustusvoimista. Virkojen täyttämässä järjestön rooli ohentui muutenkin. Liikekannallepanon kannalta keskeiset, nyt suojeluskuntajärjestöön kuuluvat sotilaslääniä komentajat presidentti nimitti puolustusvoimain komentajan esittelystä. Suojeluskuntapiirien komentajaksi tai eräisiin yliesikunnan virkoihin ei voitu nimittää ”ketään ilman puolustusvoimain komentajan suostumusta”. Toisin sanoen

ylipäällikkö Mannerheimin ohitse ei tehtäisi päätöksiä, kuka komentaja jää kotirintamalle ja kuka lähtee taistelujoukkoihin. Viranomaistehtävien osuuden kasvua viestitti myös asetuksen säädös, että suojeluskuntaviranomaisten asevelvollisuusasioihin ja liikekannallepanoon liittyvistä tehtävistä säädetään erikseen. Asetus lisäsi tuntuvasti suojeluskuntajärjestön tehtäviä, mutta ei sen päätettävissä olevien asioiden lukua. Jatkosota ei enää tuonut muutoksia asetukseen, vaan suojeluskuntajärjestö toimi suunnitelmien mukaisesti ensin aluejärjestönä ja sitten kotijoukkojen runkona.³⁴

Jatkosodan aikana suojeluskuntien tehtävät olivat moninaisemmat kuin aikaisemmin. Se ei kuitenkaan merkinnyt, että suojeluskunnat olisivat eläneet kukoistuskaansa. Päinvastoin, suojeluskunnat olivat muuttuneet voimakkaasti, ei välttämättä periaatteessa, mutta kylläkin käytännössä. Aarne Sihvon runsaan vuosikymmenen takainen tavoite oli toteutunut. Suojeluskuntajärjestö oli alistettu ylipäällikölle ja päämajalle. Sotavuosien kehitys oli johtanut siihen, ettei suojeluskuntajärjestö enää ollut sama kuin ennen eikä paluuta vanhaan ollut. Kehitys huolestutti Malmbergia, mutta hän ei voinut sille mitään.³⁵ Suojeluskuntajärjestö ei enää ollut yhteiskunnassa arvo sinänsä, vaan väline, jota käytettiin erinäisten asioiden hoitamisessa.

Autonomialla oli kuitenkin 1944 suuri merkitys suojeluskunnille. Järjestön piirissä otettiin viimeistään maaliskuussa 1944 huomioon mahdollisuus, että suojeluskunnat tultaisiin lakkauttamaan sodan päättyttyä. Edustajakokous keskusteli silloin järjestön omaisuuden suojaamisesta takavarikolta. Yliesikunnalla, piireillä ja paikallisilla suojeluskunnilla oli runsaasti yksityisomaisuutta, jonka hankkimiseen ei ollut käytetty valtion varoja. Syyskuun 29 päivänä 1944 pidetty ylimääräinen edustajakokous antoi sitten Malmbergille valtuudet siirtää, lahjoittaa tai myydä järjestön omaisuutta toisiin käsiin. Vastaavasti piirit ja suojeluskunnat käyttivät omistajan autonomista valtaa omaisuutensa siirtämiseksi turvaan järjestön lakkauttamisen yhteydessä odottavalta takavarikoimiselta.³⁶

Kun suojeluskuntajärjestön lakkauttaminen alkoi osoittautua välttämättömyydeksi jo suomalaisten oman harkinnan perusteella, presidentti Mannerheim halusi sen tapahtuvan arvokkaasti. Hän toivoi että suojeluskuntajärjestö esittäisi itse lakkauttamistaan. Näin järjestön itsehallinnolle varattiin mahdollisuus historianensa ratkaisevimman päätöksen tekemiseen. Mannerheim odotti suojeluskuntajärjestön vastausta viimeistään 31. lokakuuta 1944. Ždanovin Moskovasta tuomat vaatimukset luettiin hallituksen ulkoasianvaliokunnassa iltapäivällä 30. lokakuuta. Sen jälkeen suojeluskuntien lakkauttamista oli mahdollista käsitellä vain Neuvostoliittoon vaatimusten pohjalta. Aika oli loppui kesken. Suojeluskuntajärjestön itsehallinto ja autonomia siirtyivät historiaan marraskuun alkupuolella 1944.³⁷

¹ Pöytäkirja tehty Suomen suojeluskuntain edustajakokouksessa Jyväskylässä heinäk. 4 ja 5 p:nä 1918, Jyväskylä 1918. N. V. Hersalo: Suojeluskuntain historia. II. Puolustuskelpoinen kansa. Vaasa 1962, s. 16 - 22.

² Asetuskokoelma, Asetus Suojeluskunnista 2.8.1918.

³ Ibidem.

⁴ Hersalo 1962, s. 39 - 43.

- ⁵ Asetuskokoelma, Asetus Suojeluskunnista 14.2.1919. Kansallisarkisto (KA), valtioneuvoston pöytäkirjat sotaministeriön esittelystä 11.2. ja 14.2.1919. Sota-arkisto (SA), Suojeluskuntain yliesikunta (SKY), hallinnollinen osasto Fb 59: asetusluonnos, joka käsittää 25 §§.
- ⁶ Asetuskokoelma, asetukset suojeluskunnista 2.8.1919 ja 14.2.1919.
- ⁷ Martti Ahti: Salaliiton ääriviivat. Oikeistoradikalismi ja hyökkäävä idänpolitiikka 1918 - 1919. Espoo 1987, s. 318 n. 7, 320 n. 1 ja 321 n. 12. Hersalo 1962, s. 548 - 558.
- ⁸ Kiistasta ja sen taustasta ks. tarkemmin Kari Selén: Kädenvääntö suojeluskuntien suunnasta 1919 - 1923. Tiede ja Ase 55. Joensu 1977, s. 154 - 171.
- ⁹ Hersalo 1962, s. 358 - 360. Antti Mikkola: Varsinais-Suomen suojeluskuntapiiri 1917 - 1944. Turku 1944, s. 74 - 75. SA, SKY: suojeluskuntain ylipäällikön päiväkäsky 8/26.3.1921. SA, SKY, adjutantuuri F 33: Liedon suojeluskunnan pöytäkirja 30.3.1922. Hämeenlinnan maakunta-arkisto (HMA), Paavo Korven-Korpisen arkisto 15: Sotaministeriö - SKY 25.6.1919; Korven-Korpisen arkisto 26: Turun suojeluskuntapiirin esikunnan pöytäkirja 28.3.1931.
- ¹⁰ Hakkapeliitta 11/20.3.1926 "Huomautuksia suojeluskuntajärjestöstä ja sen koulutuksesta. Vastaus kenraali Ignatiuksen kirjoitukseen".
- ¹¹ Valtioapäivät 1926. Pöytäkirjat II, s. 1463 - 1466,
- ¹² SA, SKY, hallinnollinen osasto C 1: edustajakokouksen pöytäkirja 30.10.1925.
- ¹³ SA, Pk 2100 (Kauko Rumpusen kokoelma): Malmbergia käsittelevän tekstin luku "Lauri Malmberg - presidentin mies", s. 23 - 25. SA, SKY, hallinnollinen osasto Eb 8: Helsingin piiriesikunnan pöytäkirja 8.11.1926 ja Pohjois-Uudenmaan piiriesikunnan pöytäkirja 7.11.1926. SA, SKY, hallinnollinen osasto C 1: edustajakokouksen pöytäkirja 20. - 21.11.1926.
- ¹⁴ SA, SKY, hallinnollinen osasto C 1 - C 2: edustajakokousten pöytäkirjat ja valtakirjat 1919 - 1928. SA, H 2201 B 5: pöytäkirja 14. - 15.12.1918.
- ¹⁵ Hannes Raikkala: Suojeluskuntain historia. III. Kamppaileva kansa. Vaasa 1971, s. 122. Asetuskokoelma 156/4.5.1998.
- ¹⁶ SA, SKY, hallinnollinen osasto Ff 4: Jyrkistä otteistaan tunnettu Joensuun piiripäällikkö Aaro Pajari hylkäsi Joensuun suojeluskunnan vuosikokouksen valitseman paikallisesikunnan jäsenen.
- ¹⁷ Valtioapäivät 1926. Pöytäkirjat III, s. 2797. Suomen kirkon vuosikirja 1926. Sortavala 1926, s. 146, 159 - 160. Stig Roudasmaa: Helsingin suojeluskuntapiirin historia 1918 - 1944. Jyväskylä 1977, s. 175 - 177. SA, SKY, Suojeluskuntain ylipäällikön päiväkäskyt 4/21.2.1921 ja 2/29.1.1925. KA, valtioneuvoston KD 7/265/1925.; opetusministeriön KD 22/475/1925. KA, opetusministeriön kirjekonseptit 1925, I: Ingman - Johansson 15.3.1926.
- ¹⁸ Tuija Hietaniemi: Lain vartiossa. Poliisi Suomen politiikassa 1917 - 1948. Vammala 1992, s. 68 - 74.
- ¹⁹ SA, SKY, hallinnollinen osasto Eb 6: Viipurin piirin kertomus toimintavuodelta 1924.
- ²⁰ SA, PLM, ministeri ja adjutantuuri F 5: alakomitean päivämätön promeria. Valtioapäivät 1919. Pöytäkirjat III, s. 2403 - 2406, 2418, 2428, 2437. Valtioapäivät 1922. Pöytäkirjat II, s. 896, 908 - 911, 1379, 1391.
- ²¹ Komiteanmietintö 23/1920. SA, PLM, ministeri ja adjutantuuri F 5: alakomitean päivämätön promemoria.
- ²² Asetuskokoelma, Asetus ylimpään sotilaallisten komento- ja hallintoviranomaisten toimivallasta sekä heidän määräystensä antamisen järjestyksestä 8.9.1919.
- ²³ Hugo Österman: Neljännesvuosisata elämästäni. Porvoo 1966, s. 122 - 123. Hersalo 1962, s. 119 - 123. Hakkapeliitta 37/16.9.1941 "Kaksi viikkoa, joka venyi kahdeksikymmeneksi vuodeksi". SA, SKY, suojeluskuntain ylipäällikön päiväkäsky 25/19.11.1919.
- ²⁴ Suojeluskuntalaisen Lehti 39/28.9.1922 "Jääkärieverstil. Malmberg vuoden suojeluskuntain ylipäällikkönä".
- ²⁵ SKY, PLM, sot/järjestelytoimisto Ee 1: komiteanmietintö 23.12.1922.
- ²⁶ SA, SKY, valistusosasto Dc 3: suojeluskuntajärjestön vuosikokous - tasavallan presidentti 29.3.1924.
- ²⁷ SA, SKY, hallinnollinen osasto C 1: vuosikokouksen pöytäkirja 28.3.1924.
- ²⁸ Ibidem. Valtioapäivät 1927. Pöytäkirjat I, s. 632 - 633, 736 - 744, 829 - 860. Valtioapäivät 1927. Asiakirjat I, puolustusasiainvaliokunnan mietintö 5/19.10.1927 vastalauseineen ja suuren valiokunnan mietintö 33/9.11.1927.
- ²⁹ SA, SKY, valistusosasto Dc 3: SKY - piiripäälliköt 13.8.1925. "Suojeluskuntajärjestön vuosikokouksen johdosta", "Suojeluskunnat ja armeija" sekä "Armeijan ja sk.-järjestön suhteista".

- ³⁰ Vesa Saarikoski: Keskustajääkäri Aarne Sihvo. Demokraatti ja eheyttäjä murrosaikojen asevoimissa. Helsinki 1977, s. 206 - 213.
- ³¹ Esimerkiksi Martti Sinerma: Lauri Malmberg ja suojeuskunnat, Keruu 1995, s. 313 toteamukset: ”Suojeuskuntajärjestön suorittama liikekannallepano onnistui häiriöttä” tai ”suojeuskunnat pystyivät perustamaan oman kaaderistonsa ympärille joukot” antavat suojeuskuntien merkitystä ylikorostamalla harhaanjohtavan kuvan liikekannallepanon suorittavasta koneistosta.
- ³² Raikkala s. 340 - 351. Reino Arimo: Suomen puolustus suunnitelmat 1918 - 1939. III osa. Jääkärien aika 1925 - 1939. Helsinki 1987, s. 225 - 234.
- ³³ Sinerma 1995, s. 315 - 316.
- ³⁴ Asetuskokoelma 166/28.2.1941. Raikkala 1971, s. 380 - 386, 402 - 414.
- ³⁵ Sinerma 1995, s. 326 - 330.
- ³⁶ Kari Selén: Suojeuskuntien lakkauttaminen. Sodasta rauhaan. Suomen Sotahistorian Komission julkaisuja VI, Helsinki 1996, s. 82. Juhani Lantto: Kytösavun mailta. Etelä-Pohjanmaan suojeuskuntapiirin historia 1917 - 1944. Jyväskylä 1997, s. 202 - 206. Seppo Myllyniemi: Hämeen suoja. Vapaaehtoinen maanpuolustustyö Etelä-Hämeessä 1917 - 1944. Hämeenlinna 1994, s. 337 - 341. Mikkola 1994, s. 328 - 329. Jussi Kylmälä & Jari Rantanen (toim.): Jyväskylän suojeuskuntapiiri 1918 - 1994, s. 230 - 240. SA, Pk 1440, 9 (A. E. I. Martolan arkisto): Suomen suojeuskuntajärjestön ylimääräisen kokouksen pöytäkirja 29.9.1944. HMA: Kanta-Hämeen suojeuskuntapiirin esikunnan pöytäkirjat 27.9.1944, 5.10.1944, 31.10.1944 ja 6.11.1944.
- ³⁷ Selén 1996, s. 83.

SUMMARY

The Finnish civil guard was founded in summer 1918, when the governmental and political structure of the new independent Finland was still not ready. Also the status of the civil guard stayed somewhat unclear. By the decree it was to support defending the country by the orders of the government. These orders did not satisfy the leadership of the organization. They were interested in improving the status of the civil guard and broadening its authority. The situation created tension between the state, the civil authorities and the permanent staff of the defence forces.

The civil guard was aiming for such an independent status that the government could not accept. The government did not want to see the civil guard becoming "a state inside a state". The republic did not want an armed organization which could work as an extraparliamentary power. After a dispute in summer 1921 the civil guard accepted the status which the government had decreed. This happened, because the organization was placed under the supervision of the president and the new supreme commander accepted the policy of the government. The new leader of the defence forces Lauri Malmberg and his headquarters concentrated themselves on developing the military education of the organization. As a consequence the interior policy function of the organization – being the guard of White Finland – weakened.

The leadership of the civil guard concentrated all of the power in military questions in itself which meant weakening the influence of the deputies of the organization. There arose a division. The officers of the headquarters and district quarters were leaders in military and organizational matters. These officers worked for salary. Actually they enjoyed the members' confidence, as this was confirmed by nomination. The decision making by the members of the organization was at local level. Practical problems could be solved only in local guards.

All civil servants were looking after their own interest. The police did not want civil guards in their affairs. The guards wanted to have an important role in arms administration. The worst obstacle for the activities of the civil guard in the society—that was the defence forces. These wanted the guards stay a voluntary organization which has no decision making authority.

The defence forces won this power struggle. The tasks of the civil guard were expanded, but not the amount of matters which it could solve independently. Compared to the defence forces the civil guard had an assisting function which for instance in the case of mobilization was only following orders.

The mobilization in October 1939 meant a deep change for the civil guard. The guard members who were accepted into forces on the front became reserve troops. They became regular soldiers. The headquarters of the civil guard became the headquarters of the home front. The organization became under the supervision of Marshal Mannerheim, the supreme commander. During the war years civil authority tasks were most important for the civil guard. Now voluntary work was less important.

The civil guard got still an opportunity to use its autonomy. When it was understood in Finland that the civil guard must be dissolved, president Mannerheim made a request that the guard itself asked for being phased out. But the Soviet Union demanded dissolving the civil guard by the end of October 1944. This was before the organization had time to make its own decision. So the civil guard was phased out at the demand of the victors of the war.